

ACC. N:R M. 14861: 1-20.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Frans Mårtensson, Brantevik*
Härad: *Järrestad* Berättare: *" "*
Socken: *Ö. Nöbbelöv* Berättarens yrke: *f. d. lantbrukare*
Uppteckningsår: *1959* Född år *1877* i *Ö. Nöbbelöv*

1al och andra finrum. s. 1-20.
(teckn. a sid. 20.)

Lu F 112

8/5-59

På jag här talar om ruminredning går jag först till
baka i tiden så långt jag kan minnas.

In på senare hälften av förra århundradet var
på gårdar med under och över 50 hld. boningsläng-
or kvar som ställ sedan byarna enskiftades. Inred-
ningen i dessa bestod av dagligstuga till bonings-
husets bredd. Lilla baghus, där en del matvaror för-
varades. Mitt för detta rum finkammare möblerad
med ägarens chifonje och husmoderns byrå, båda
gedigna möbler och i nuvarande tid mycket efter-
sökt och befingar höga priser där de eventuellt
förekomma på någon auktion. Dessutom före-
kom i kammaren bäg som användes som gäst-
säng när så behöves, bord och ett par, eller kanske
två par tättre stolar fanns. På chifonjen och byrån
stod vanligen en toalettspegel, som liksom de
möblerna, var tillverkade av någon väl känd
möbelsnickare. Dessutom stod där ett par
1) x Ett bord, på vilket mjölkkruckorna stod och en skänk i vilken poulin förvarades

engelska pröslinhundar. Men även hundar av
gipps förekommo, dessutom förekom mindre pry-
nadsaker. Såsom system av slipad marmor med
infärd stoppad puts av röd sammet eller plysch,
i denna stulto flera slag av målar. En sådan
system var i många fall en fästmannagåva.
På fanns stora baghuset, senare kallat "Kistehu-
set". Även detta rum hade samma tred som
boningshuset. På ena sidan, mot trädgården
fanns två par fönster och mellan dem en dö-
r avsedd att härigenom, om eldsolycka uppstod,
söka rädda bohaget. På gaveln fanns bara ett
fönster. I många hem fanns järngaller för des-
sa fönster. I baghuset förvarades vanligen två
klädskaåp och tre mindre och en större sk-
kista, vilken husmodern fört med sig till
huset och i denna förvarades värdefulla värna-
der och sängadynor. Kistan kallades därför
2) X Endast denna kammare hade tapetklädda väggar. Dagligstugan och bag-
huset hade vitkalkade väggar.

alltid "dyniekistan". Alla kistor och skåp voro var-
kert målade med ägarnas namn, mången gång
med vackra blomsterbtingor och årsstal, vilket
vanligen avsåg året då ägaren gift sig. Vid
inflyttningen i det nya hemmet skulle vanligen
denna ^{dynie} kista föras på första skjutsen i flyttstas-
sen. I kistehuset förvarades också väven.

I dagligstugan, längs väggen mot gårdsidan, stod
en långbänk och i vinkel mot den samma en kortare
bänk. Framför denna stod bordet. På denna kortare
bänk sutto drängarna och tillfälliga arbetare när
det hölls måltid och husbondfolk på långbänken
framför bodsändan. Pigan satt på stol vid bor-
dets andra sida mitt emot manfolken. Fanns skol-
barn i huset, stodo dessa mellan pigan och för-
äldrarna. Upp till ena kortbänkens ändan stod
stora uret och intill detta var dörr ut till lilla
3) baghuset. Längs andra långväggen stod hus-

bonasfolkets bädd och en soffa. I vinkel här emot
längs väggen mot köket stod kakelugnsbänken
och så järnugnen^x. Mellan denna och dörren till
köket stod en stol. Men var det i en gård där
det drevs gåsuppfödning stod gåsabänken där.
Upp till köksdörren var dörr ut till farstun.

På stolen upp till kakelugnen brukade liggare
i vintertid sätta sig och värma sig. Över järn-
ugnen och under takbjälkarna voro en 3 ä 4
träribbor fastspikade och här låg det rökade
fläsket till torkning. Under en av takbjälkar-
na var ett par ribbor på vilka psalmsodikum-
met hade sin plats ifall husfadern var musik-
intresserad. I hörnet över lång- och kortbän-
ken hängde ett skåp i vilket värdehandlingar,
dagskassan, almanackan, någon andaktsbok
och i många fall ären "beskaflaskan" förvara-

4)

des. Över kortbänken och i somliga hem ären över
^x Över denna järnugn (kakelugnen) var ett plåthus i vilket sattes in vardags kaffekoppar.
Här värmdes mjölk och potatis i vinterstid

sängen hängde tavlor med bibliska motiv.
Hemslöjda tavlor med i kulört papper utklipp-
ta blommor och med versar och med ägarens namn
och födelsedag det kunde vara 10 års- eller 20 årsdag
och just med anledning härav som minne skänk-
ta av någon vän. Även liknande tavlor skänkta
som minne åt någon avliden familjemedlem,
brukade hänga i finkammaren. På chifonje och
byrå stodo också mässingljusstakar med spea-
ringjus den enda belysning som fanns i huset
utom i dagligstugan där det fanns fotogenlampa
hängande i taket över bordet. I köket använde
man prätor, ett slags hemmastöpta falgjus.
I finkammaren hade man rullgardiner för fönst-
ren med tyrolska motiv på, som Anders Österling
säger i en dikt. I dagligstugan använde man
ett slags språklusier som räckte upp åt halva
fönstret. Kan kanske också tillägga att i daglig-
stugan upps till kakelugnen hängde bestmaren.

För 75 år tillbaka var det allmänt bruk i bonde-
hem, att man sandade golvet i dagligstugan och
under sommaren sprödde man, om söndagarna
finskuren kjoavel ovanpå, vilket gav en söt
och behaglig doft i rummet. Manfolken bruka-
de gå med träskorna på inre i stugan. Fram-
för kakelugnen stod en trälåda, 35 cm. lång
och 10 cm. djup, fylld med fin sand och små gran-
kvistar. I denna låda brukade man spotta och
även snyta sig. Förhållandena med torp känner
jag inte till. Ett husmanshus på den tiden var
vanligen uppfört av gråsten. Hade en längd av
20 à 25 alnar och en bredd av 8 à 10 alnar. Ut till
ena gaveln var loga. I ena hörnet av denna var
en avbalkning för grisen och över den var
några pinnar för hönsen att sitta på. Upp
till logan var så skorsten och kakugn, något
egentligt kök fanns inte. Här upptill var

6)

dagligstugan med säng, tof kakelugnsbänk, kakelugn, bord och några stolar. Över bänken kunde det vara en hylla med nya testamente och psalmbok. Upp till stugan och andra gaveln var farsen och mitt för denna ett litet rum med matskåp och någon kista där helgdagskläder från unga år förvarades. Husmannens såväl som bondgårdar, voro alla på den tiden halmläckta. På husmannshusen var det rätt vanligt att på ena gaveln såg en vindflöjel på en kort stång. Runt huset var det vanligen en liten trädgårdstäppa med några krukväxerbuskar, en lucernsträcka och något lavendel. Ibland i något fall fanns en förnbuske med violer. I de gamla bondgårdar böningshusen, med sina stora kök, utfördes svinslakt i köket. Hos husmannen i logan, eller utanför huset.

Som nämnts i brev¹ stodo de gamla boningshusen från enskiftet kvar till något över mitten av förra århundradet i en del fall, något upprestaurerade.

Stig vetterligt, upplöides ny boningslänga på gården n: 21 Gislöv, då ägd av nämndeman Per Nilsson. Gården var på något över 60 tld. och det nya boningshuset upplöides åren 1863-1864. Länga och bredd 38 x 15 alnar.

Inredning: På östra gaveln ingång till kök som låg på nordsidan och till folkastuan, som låg på södra sidan mot gårdsplanen. Detta var Trad med folkastugan låg lilla stugan, som användes som dagligstuga och som sängkammare. Här till var huvudingången med stor förstuga. Här upptill var en mindre kammare och sedan stora salen ut till västra ~~var~~ gaveln. På nordsidan och ut till gaveln var också en mindre kammare kallad skrivkammare^x. Trad härmed kom en så stora stugan ut till köket. Mellan köket fanns ett litet

8)

^x Senare kallades skrivkammaren kontor.

rum ut till gaveln som kallades spiskammare. Ristor och klädschåp i denna gård förvarades uppe på loftet. På gården nr 27 Eistöv (Hästhagen kallad) också omkring 60 stb. uppfördes ny boningslänga 1876. Denna boningslängas längd och bredd var 42 x 16 stnars. Inredningen är kök på östra gaveln med ingång där. Köket med skorsten ligger på södersida mot gårdsplanen. Därefter kom förstuga med utgång mot gårdsplan. Till vänster om förstugan var så storstuga så x skivkammare, så stora ingången som användes vid tjuaningar. Därefter kom åter kammar, som gick ut till västra gaveln. Mitt för detta rum på norrsidan befanns salen, så förstuga med utgång till frödgård. Efter denna förstuga kom så lilla stugan och folkastuga med ett litet rum ut till östra gaveln, som användes st och kallades spiskammare. Från ingången på östra gaveln var uppgång till vinden, där spannmål lades upp.

9)
x Skrivrummet kallades inte kontor, förän in på detta århundradet

Egendomen nr 2 Gislöv, om 30 ffd. med tillhörande Gislövssjöarna och ägd av Mikael Elifberg som också på 70-talet byggde ny boningslänga. Denna boningslänga var säkerligen första boningslängan på österlen som byggdes & med frontspis, mycket vacker sådan. Detta boningshus hade samma längd och bredd som föregående omnämnda, men ej så höga murar. Hästhagens boningslänga har en murhöjd av över 5 alnar. Dessa två sist nämnda voro de första med pappsk. X

Egendomen nr 5 Gislöv och in på 70-talet ägd av Per Olsson. Per Olsson (egendomen var på 36 ffd.) lät uppföra ny boningslänga, men i en annan stil. Längan är 57 alnar lång och 12 alnar bred och med halmtak från början, har en övergångsstil från gammalt till nytt. Inredning från östra gaveln är kistehus, numera kallas det sal. På östra gaveln 2 par fönster. På norra väggen även 2 par fönster, med dörr mellan ut till trädgården. Mot gårdssidan (söder) kammare. X Nämnda boningshus voro de första som byggdes härifrån från de övriga längorna

med ett par fönster, så huvudingång, därefter daglig-
stugan, som även användes som falkastuga, däreft-
er mindre kök med skorsten och så stora köket
med, liksom till kistehuset, hel dörr ut till trädgår-
den. Mot gårdssidan var två halv dörrar. Det är ^{alla} dessa
dörrar och längans länga som ger henne en över-
gångsstil från gammalt till nytt. ^{också} den liksom
de gamla böningshusen var sammanbyggda med
övriga uthusen. På detta böningshus fanns också
bara en skorstenspipa. På de tre förut nämnda,
modernare böningslängorna, var uppfört 2 skorstens-
pipor, beroende på en nyare tid då även bonden
ville ha möjlighet att kunna värma upp sal och
andra finrum vid festliga tillfällen.

sedan man börjat bygga modernare böningslängor
med flera rum, blev det också en modernare möb-
lering. Rakelugnen placerades i väggen mellan stora
och lilla stugan, så att den kunde värma i båda

rummen. Bordet i stora stugan skulle nu ha
runda form och ställdes mitt i rummet. En stoppad
stsoffa skulle stå längs ena väggen en chaislong
att ligga på om dagen och kanske ligga i om natten.
några stoppade stolar och till en föijon skänken
längs ena väggen som senare byttes mot buffé.
I lilla stugan stod säng och chaislong en mindre
bänk framför fönstret några ^{stolar} därav en som kallades
länstol med armstöd vid sidorna. I denna brukade
hustrun sitta då hon stickade strumpor eller vir-
kade. Över sängen hängde urt. De stora vägguren,
som stod på golvet föijade nu komma ur sno-
det. Men var det ett ur med särskilt vackert fod-
ral kunde hända att ^{det} placerades i någon av kam-
rarna. I stugans ena hörn kunde förekomma
en vackert snidad hörnhylla avsmalnande
upp till. På denna stod långpipa och ^{vackert snidad} tobaksscha-
ll. Även kunde där stå en medicinflaska var inne-
i hem där musik förekom, stod också piano i stortugan

håll var avsett för särskador. Lilla stugan hade i förran tvärgardin, men i salen och kamrarna voro nu länggardiner upphängda för fönstren. Tydligen färdigköpta, men även hennvävda kunde förekomma. På väggarna, så väl i storstuga, som i lillstuga, hängde familjporträtt på väggarna och även någon enklare färgtryckstavla. ^x

Stöblerna i salen voro en rockokåsoffa (rococo) spegel, som räckte från golvet till tak. Bött på golvet runt bord, som kunde förlängas då man vid större familjefester, såsom bröllop, barn dop och begravningar, här serverade måltiderna. Över bordet hängde hisslampa, som brann med fotogen. Elektriskt ljus kom först ett tiotal år in på detta århundrade. I salen och även övriga rum, utom i kök och folkastuga, var det gipsloft. Ett slags underlagsloft. Man spikade träribbor, en cmt. från varandra under bjälkarna och klädde dessa med sår

13) x

På ena väggen hängde fämningsställare av svart barnet, konstnärligt broderad med halm. Men även till strämbås, broderade fämningsställare förekommo.

som spikadisfast med fimmaskig ståltrådsnät i trä-
ribborna. Detta överstämckles sedan med murbruk
mågra gånger och när detta hade torkat avput-
sades det med nytt murbruk. Samtidigt gjordes
i murbruket längs väggarna vackra listverk
och mitt i taket en vacker rundel med 1 mt. i
diameter. Denna rundel kallades "krona" och i
denna krona hängde hiss-lampan. Runt taket
målades vackra border. Även kronan målades.

Taket i övrigt vittades. I salens ena hörn var uppförd
en pottlugn, vanligen av vit kakel. I kamrarna elda-
des i kaminer och i folkastugan eldades i en större
hökspis och här lagades också maten. I folkastugan
hade vanligen pigan en soffa att sova i. I den ena kam-
maren stod skrivbord, en bokhylla och några sto-
lar. I somliga ^{rum} stod även i salen en elegant gung-
stol. För rummen fukliga i ytterväggarna, kläd-
des dessa med träpanel till fönsterhöjd, eller något

Salens tillkomst

ACC. N:R M. 14861:15.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

15.

mer beroende hur högt fuktligheten gick. Salen var ej eldad i vardagslag, endast vid festliga tillfällen och då dansades också där. Det var uteslutande ungdomen som då uppehöll sig där. De äldre männen sutto vanligen i de andra rummen, rökade, drucko toddys och spelade kort. Husböjor höllas i stora och lilla slugan. I enklare hem kunde förekomma säng i salen, som användes av någon tillfällig gäst. I somliga salar stod blomsterbord med vackra krukväxer på. På väggarna kunde hänga någon oljefärbild. Men man tog nog mera hänsyn till vackra färger, än till själva konsten, så man valde färbild. Även färbild med länkespråk förekommer som till exp: "Betänk livets korthet, dödens visshet, evighetens längd." När vigsel förekom hemma i salen, skedde den längst bort från själva ingångsdörren. Numera förekommer vigsel oftare i kyskan än i hemmen. Själva bröllopsmåltiden hölls

15)

och festen mimra ofta på någon fremlig restaurang. Orsaken till denna förändring är till en del beroende på, att nu förekommer inte tjänstefolk i hemmen såsom "pigor" och detta gör att festa i hemmen av större omfattning blir mycket arbetskrävande för husmodern. Hårstädning i sal och kammar förekommer vanligen två gånger om året, vår och höst. På mindre gårdar med enklare bostad användes salen i många fall som förvaringsrum för kläder, tvätt och äpplen. För omkring 50 år tillbaka böjade kistor och klädskep komma ur modet. Man rev de öppna skorstenarna och minskade köksutrymmena och inrättade där gaderoder i stället i vilka gångkläder och sängkläder i stället förvarades. Och med man böjade omrestaurera de gamla boningshusen eller byggde nya sådana, skaffades nya fabriks-silverkända, målade eller polerade, mera moderna möbler.

Sedan Sveriges folk fått njuta en mer än 50-årig
fred och krigsrustningar lämnat och ungdomen fick
stanna hemma i fredliga värn och kunde ägna
sig åt förbättrad produktion, höjde levnadsstan-
daren förbättras även för bondebefolkningen.
De gamla boningshusen med korsvirkens- och i
samtliga fall till en del med grästens ^{väggar} utpförda,
höjde man restaurera och modernisera för att
som förut nämnts helt bygga nya sådana i bör-
jan på 1860 och 1870-talen. Det var i dessa moder-
nare boningshus sal och andra finrum tillkom.
Mönster togs dels från prästgårdar och dels från
mindre hergårdar. Förändringar i bostadsskicket
förändrade inte umgängesvanorna mellan husbon-
dar och tjänare på annat sätt än att drängkam-
rarna också något förbättrades. Att barnen själva
skulle ha inte förekommit på österlen utom i nå-
got rent undantagsfall.

Kompletteringar till
föregående.

ACC. N:R M. 14861:18.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

18.

På egendomen n: 10 Gistör äga av Nicker Persson på
1870-talet, då sonen Lasse Nickerlsson 1879 skulle gifta
sig och övertaga egendomen på 50 lld. att han i Logan^x
upp till boningshuset, lät inreda sal och två kam-
rar i mycket fint skick med moderna möbler.
1888 började han uppföra helt ny boningslänga, i
dåvarande modern stil 40 alnar lång, 16 bred och
med en murhöjd av något till 5 alnar. Inredning-
en blev på norra gaveln mot gårdsidan, undan-
tagsrum för fadern och en bröder, en liten kammare
och mot fräa gårdsidan kistehus. Efter kistehus
kom kök och skorsten, därefter förstu ut till fräa-
gården. Då kom kammare med posugn och kalla-
des fruns kammare. (Kistehuset kallades också
barnens kammare.) Efter fruns kammare kom så stora
salen. Mitt för denna mot gårdsidan kom skriv-
kammaren, eller herrens rum. Upp till denna kammare
18/X kom så huvudingång med tambur. Härefter kom
flera sådana fall förekom

Kompletteringar till
föregående

ACC. N:R M. 14861:19.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

19.

storslugan och så lillslugan och så vardagsfa-
slu. Alla rum kunde eldas. Det fanns därför 3 skor-
stenspipor på längan och taket var av plåt.

Under de första åren på 1870-talet rådde högkonjunktur
på grund av fransk-tyska kriget. Särskilt havrepri-
set steg mycket, har jag hört folk från den tiden ta-
la om. Under första världskriget rådde också mycket
hög konjunktur, för att efteråt falla tillbaka till

lika lågkonjunktur med rent av katastrofala följder,
särskilt för jordbruket. Vid Ingelstaas och Järre-
staas ^{häradsställa} förekom omkring 1930 ett 30-tal konkursfall.

Familjer från häravannamnda bondgårdars storlek
hade ej umgänge med familjer i städerna utan
i något rent undantagsfall. Förekom heller inte att
någon affärsman från staden lade bort tillarna
med kunder uti från landet. Och med de moder-
nare böningslängorna blev det också större och moder-
nare trädgårdar med förädlade fruktträd och pry-
nadsväxter.

20) Detta böningshus uppfördes av rusthållaren Tuve Mårtensson på egendomen n:33 Gislör^x då byen enskiltades och stod kvar till 1887 då underbecknads-las var ägare av gården och byggde då nytt böningshus 32 alnar långt och 14 bredd. Denna gamla längan hade under årens gång endast används med att skoskenen, som från början var uppbyggd av grästen, rivets och ny uppförts av tegel. Huset synes från trädgårdssidan och från norr, och med utbyggd bakugn, halmstak med ryggstugan. X Egendomen var på 36 bld.

